

Lipič za zdravo Ljubljano

DOC. DR. ZVONKA ZUPANIČ SLAVEC

Dejanja opredeljujejo ljudi; le-ta pa so običajno pri zdravnikih intimno vtkana v spomin njihovih bolnikov in sodobnikov ter sčasoma potonejo v pozabo. Če pa zdravnik svoja spoznanja zapiše in objavi, živijo naprej. Slovaški zdravnik Fran Viljem Lipič (1799-1845) je l. 1834 Ljubljano in Kranjsko obogatil z izjemno knjigo, plodom svojega 11-letnega dela na Kranjskem. Njegova Topografija c.-kr. deželnega glavnega mesta Ljubljane z vidika naravoslovja in zdravilstva, medicinskega reda in biostatike na 400 straneh opisuje deželo in njene ljudi, življenjske, prehrabene in bivalne navade, stanove in upravo, moralo, takratne bolezni in njihovo zdravljenje, zdravstveno izobraževanje in zdravstveno upravo ter biostatistične podatke o rodnosti, smrtnosti in zakonskih zvezah. Knjiga je najkakovostnejše in najpreglednejše tovrstno delo za poznavanje Ljubljane v 19. stoletju. V času, ko si je bela Ljubljana pridobila naziv zdravega mesta, bomo dobili prevod te imenitne v stari nemščini in gotici pisane monografije, ki so jo doslej poznali le strokovnjaki z različnih področij.

V Pešti in na Dunaju šolani medikus je od 1823 do 1834 svoje hipokratično prepričanje, da se bolnika zdravi predvsem ob bolniški postelji in se za to uporabljajo naravna zdravila, ker je pač bolezen naravni pojav, takrat prestopil Rubikon človeku odtujene medicine, ki je še prisegala na tisočletni gale nizem s puščanjem krvi, dajanjem bruhal in odvajal. Tudi sicer je bilo njegovo temeljno zdravniško načelo *Primum nil nocere* - bolniku ne smeš škoditi (če mu že pomagati ne

moreš)! Tudi sicer se je z 19. stoletjem in razvojem temeljnih naravoslovnih ved era medicine kot filozofije sklenila in postopoma so se kopičila spoznanja, ki so ustvarila znanstveno podprto medicino s fiziologijo, patologijo, klinično medicino in terapijo. Zdravniškim očem skrite notranje bolezni so z uvajanjem novih preiskovalnih metod pretrkavanja in osluškovanja (perkusijske in avskultacijske) za časa Lipiča postajale vse lažje razumljive, začeli pa so uporabljati tudi nekatera učinkovita zdravila, kot so kinin, digitalis, salicilno kislino, kloralhidrat in druge.

Javno zdravstvo je Lipič pojmoval celostno. Prizadeval si je za osebno in javno higieno, preprečevanje epidemičnih bolezni ljudi (kolere, tifusa, griže, stekline) in živali, za deratizacijo, za sanitarni nadzor veterinarskega in mesarskega dela ... Preprečevanje na-

Dr. Fran Viljem Lipič

lezljivih bolezni je poleg populariziranja cepljenja proti kozam razširil na nove preventivne ukrepe proti smrtonosni škrlatiniki, kar je objavil 1829 v poljudnih prispevkih v lokalnem časopisu *Illyrisches Blatt*. Opravil je tudi analizo ljubljanske pitne vode in jo 1831 predstavil v istem glasilu. Lipič je uvajal tudi nove terapevtske metode, med njimi parne kopeli. Bil je naklonjen ljubljanskemu zdravstvenemu šolstvu in ga je javno podpiral.

V desetletju ljubljanskega službovanja je Lipič dodobra spoznal navade Kranjcev. Ko mu je bilo 1832 zaupano še delo provizoričnega okrajnega fizika za Ljubljano z okolico, kar je pomenilo »medicinsko policijo«, se je moral Lipič spoprijeti predvsem z mažaštvom in alkoholizmom. Ker je vedel, da

se med neuko javnostjo težko preprečuje mistične oblike zdravljenja in ker je imel hude spore s homeopati, je ustvarjalno energijo raje posvetil ozaveščanju prebivalstva o škodljivosti prekomernega pitja. V Lipičevem času je imela nekaj tisočglava deželna prestolnica kakih 400 kroničnih alkoholikov, nad 150 gostiln, šest pivovarn in precej žganjekuh. Lipič se je zavzemal za povišanje davkov na žgane pijače, hkrati je predlagal, da bi tretjino vinogradov na Kranjskem spremenili v njive, žganja pa ne bi smeli kuhati iz žitaric. Predlagal je tudi ustanovitev protialkoholnega društva. Najvažnejša strokovna zapuščina na tem področju je delo iz l. 1834 *Dipsobiostatica* (*dipsomania* - strastno opijanjanje), prva študija o alkoholizmu na svetu. To nam daje slutiti, kako pereč je bil problem alkoholizma na Kranjskem že takrat in kako zrelo se ga je lotil 35-letni mestni fizik!

Leta 1833 je bilo Lipiču zaupano še delo pomočnika bolnišničnega ravnatelja v Ljubljani. V istem letu je objavil poročilo o njegovem delovanju, stanju, obolenosti in umrljivosti. Zgovoren je podatek o 15-odstotni smrtnosti zaradi jetike ter zapis o zelo nehiogenskem stanju v porodni sobi.

Ker so bili Kranjci Lipiču vse prej kot naklonjeni, je 1834 z veseljem sprejel mesto profesorja na slavni padovanski medicinski fakulteti. Vodil je klinične vaje za praktične zdravnike, populariziral fizikalno diagnostiko s preprostim stetoskopom in objavljala znanstvena dela. Leta 1841 je sledilo povabilo na še slavnjejšo dunajsko fakulteto. Postal je predstojnik interne klinike in predaval interno medicino, specialno patologijo ter terapijo notranjih bolezni. A časa mu je preostalo le malo, saj je l. 1845 v 46. letu starosti nenadoma umrl. V monarhični prestolnici je pripravil pogoje za strm vzpon klinične medicine, ki ga je nadaljeval njegov naslednik Joseph Škoda.

Naj sklenem ta zapis z Lipičevimi besedami iz predgovora *Topografije*: »Vsak razmišljajoč, moder in dobrohoten človek mora spoznavati razmere svojega časa in okolja ter to znanje uporabljati v svoje dobro in v dobro svojih bližnjih.« Lipič je to za kranjskega človeka nedvomno storil na neprekosljiv način. ♦